

**Stanowisko Prezydenta Olsztyna,
wypracowane w oparciu o poglądy i opinie,
dotyczące przyszłości Pomnika Wyzwolenia Ziemi Warmińsko-Mazurskiej,
wyrażone podczas spotkań konsultacyjnych w dniach 23 marca i 14 kwietnia 2022 roku
oraz w pismach skierowanych do Prezydenta Olsztyna**

Problem przyszłości Pomnika Wyzwolenia Ziemi Warmińsko-Mazurskiej autorstwa Xawerego Dunikowskiego został wywołany wystąpieniem Prezydenta Olsztyna do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z wnioskiem o zdjęcie ochrony konserwatorskiej z tego obiektu. Minister w swojej odpowiedzi z dnia 15 marca br. nie zajął stanowiska w kwestii zdjęcia ochrony, ale zaapelował o translokację pomnika do Muzeum PRL-u w Rudzie Śląskiej. Z podobnym apelem zwróciły się władze Instytutu Pamięci Narodowej oraz środowisko związane ze stowarzyszeniem „Święta Warmia”, które pierwotnie – od roku 2010 – wypowiadało się za zachowaniem pomnika oraz ulokowaniem w jego otoczeniu informacji o dramatycznych okolicznościach towarzyszących zajmowaniu Prus Wschodnich przez Armię Czerwoną. W powyższej sprawie, z inicjatywy Prawa i Sprawiedliwości, w dniu 10 marca br. odbyła się nadzwyczajna sesja Rady Miasta, na której odrzucono projekt uchwały o relokacji pomnika.

Wspomniane wystąpienia i apele wywołały dyskusję na temat przyszłości pomnika, a w efekcie – konieczność szerszej debaty co do możliwości jego dalszej obecności w przestrzeni publicznej Olsztyna. Stały się też powodem badania opinii publicznej, sondującego poglądy mieszkańców w powyższej sprawie.

W spotkaniach 23 marca i 14 kwietnia br., które odbyły się w Urzędzie Miasta, w odpowiedzi na zaproszenie Prezydenta uczestniczyli przedstawiciele środowisk naukowych, artystycznych, patriotycznych – historycy, urbaniści, architekci, reprezentanci instytucji publicznych oraz organizacji seniorskich. Spotkania były protokołowane, zaś wyrażane opinie można w pewnym uproszczeniu podzielić na dwie kategorie, skłaniające się do:

- pozostawienia monumentu z jednoczesnym obudowaniem jego otoczenia treściami edukacyjnymi o okolicznościach i skutkach „wyzwalania” Warmii i Mazur;
- przeniesienia pomnika w inne miejsce w Olsztynie (cmentarz wojskowy) lub poza miasto.

Wsluchając się w wyrażane opinie, nie sposób zauważyć, że pomimo bardzo dramatycznego kontekstu geopolitycznego, jakim jest agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, translokacja pomnika ma wielu przeciwników. Wszyscy dyskutujący jednoznacznie negatywnie oceniali „wyzwalanie” Warmii i Mazur przez Armię Czerwoną i skutki narzucenia siłą komunizmu jako ustroju powojennej Polski, ale

jednocześnie w większości uważali, że monument może i powinien być żywą lekcją historii o tamtych dramatycznych czasach. Jest to zbieżne z pierwotnie wydyskutowaną i zaakceptowaną koncepcją prezentacji pomnika, która znalazła odbicie w zwycięskim projekcie zagospodarowania placu Xawerego Dunikowskiego z roku 2013. W tym kontekście tym bardziej zasadne okazało się badanie opinii mieszkańców Olsztyna.

Badanie opinii na temat Pomnika Wyzwolenia Ziemi Warmińsko-Mazurskiej

Badanie przygotowane przez Instytut Badań Rynkowych i Społecznych IBRIS metodą CATI (telefonicznych standaryzowanych wywiadów kwestionariuszowych) na próbie 1001 mieszkańców.

Pierwsze dwa pytania dotyczyły rozpoznawalności i oceny decyzji Prezydenta Olsztyna o wystąpieniu do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie ochrony konserwatorskiej pomnika. Kolejne pytania odnosiły się bezpośrednio do opinii mieszkańców na temat przyszłości monumentu

Przy podstawowym pytaniu: „Co powinno się Pana/i zdaniem zrobić z Pomnikiem Wyzwolenia Ziemi Warmińsko-Mazurskiej?” zaproponowano pięć możliwych odpowiedzi, przy czym trzy dotyczyły pozostawienia obiektu z sugerowanymi, wariantowymi formami jego nowego zdefiniowania, a dwie odpowiedzi dotyczyły przeniesienia monumentu ze wskazaniem miejsca translokacji.

Proponowane odpowiedzi brzmiały następująco:

- a) *pozostawić na placu Dunikowskiego, bez żadnych zmian;*
- b) *pozostawić na placu Dunikowskiego, ale w jego otoczeniu winna być umieszczona pogłębiona i wyeksponowana informacja o zbrodniczych okolicznościach towarzyszących zajęciu Prus Wschodnich przez Armię Czerwoną;*
- c) *pozostawić na placu Dunikowskiego, ale jego nazwa, przekaz ideowy i towarzyszące temu informacje powinny zostać całkowicie zmienione i nakierowane na ofiary systemów totalitarnych – faszyzmu i komunizmu, np. jako Pomnik Ofiar Totalitaryzmu;*
- d) *przenieść na cmentarz wojenny przy ul. Szarych Szeregów w Olsztynie;*
- e) *przenieść poza Olsztyn.*

Jak widać, klucz badania w zasadniczej formie odnosił się do rozstrzygnięcia: „pozostawić” czy „przenieść”.

Jednostkowo najwięcej głosów (30 proc.) uzyskała odpowiedź: „przenieść poza Olsztyn”, jednakże kierując się podstawowym kluczem: „pozostawić” – „przenieść” 46 proc. głosów uzyskała opcja „pozostawić”. Poszczególne odpowiedzi w tej opcji uzyskały następujące wyniki:

– „pozostawić na placu Dunikowskiego, ale w jego otoczeniu winna być umieszczona pogłębiona i wyeksponowana informacja o zbrodniczych okolicznościach towarzyszących zajęciu Prus Wschodnich przez Armię Czerwoną” – 24 proc.;

– „pozostawić na placu Dunikowskiego, ale jego nazwa, przekaz ideowy i towarzyszące temu informacje powinny zostać całkowicie zmienione i nakierowane na ofiary systemów totalitarnych – faszyzmu i komunizmu, np. jako Pomnik Ofiar Totalitaryzmu” – 16 proc.;

– „pozostawić na placu Dunikowskiego, bez żadnych zmian” – 6 proc.

W przypadku odpowiedzi „przenieść” opcja: „zostać przeniesiony na cmentarz wojenny przy ul. Szarych Szeregów w Olsztynie” uzyskała 13 proc. Jednocześnie 11 proc. badanych nie wskazało żadnej propozycji, wybierając odpowiedź: „nie wiem/trudno powiedzieć”.

Reasumując, z badań wynika, że proporcje głosów ułożyły się następująco: opcję „pozostawić” wybrało 46 proc. badanych, a opcję „przenieść” – 43 proc..

Analizując badania pod kątem wieku należy zauważyć, że opcję „pozostawić” wybierali mieszkańcy młodszy – do 59 lat, a opcję „przenieść” mieszkańcy powyżej 60 roku życia, przy czym różnice w przedziale 60–69 lat są bardzo nieznaczne (2 proc.). Za przeniesieniem pomnika są też mężczyźni, a za jego pozostawieniem kobiety.

Te wyniki, na dużej i wiarygodnej grupie badanych, pokazują, że pomimo wyjątkowej sytuacji politycznej, związanej z wojną na Ukrainie, mieszkańcy Olsztyna nie mają wyraźnej i jednoznacznej opinii na temat przeniesienia tego monumentu w inne miejsce. Opcja przedefiniowania przesłania pomnika, pomimo emocji związanych z agresją Rosji, pozostaje aktualna i w opinii większości mieszkańców jest dobrym rozwiązaniem, o dużym potencjale edukacji historycznej.

Należy także mieć świadomość, że przeniesienie dzieła Dunikowskiego, które w opinii uczestników dyskusji *de facto* oznacza jego dekonstrukcję i zabranie go z przestrzeni publicznej Olsztyna, w odróżnieniu od jego pozostawienia jest decyzją nieodwracalną i ostateczną. Dlatego, w świetle pozyskanych opinii i wyników badań, podjęcie takiej decyzji byłoby w obecnej sytuacji błędne lub co najmniej przedwczesne i przez co najmniej połowę mieszkańców źle odczytane jako zabranie bardzo ważnego ogniwa wiedzy o mieście i regionie, a także byłoby uszczupleniem zasobów kulturalnych Olsztyna o dzieło rzeźbiarskie wybitnego twórcy.

W związku z powyższym prezydent Olsztyna podjął decyzje o pozostawieniu pomnika Wyzwolenia Ziemi Warmińsko-Mazurskich w dotychczasowej lokalizacji i przystąpieniu do realizacji pierwotnej koncepcji umieszczenia na Placu Dunikowskiego tablic prezentacyjnych, o charakterze edukacyjnym.